

בס"ד, י' תשרי התשפ"ז

בכורות ג' – קנס המוכר בהמה לגוי, שותפות גוי בבכור, ושינוי במראה כמום

שאלות:

1. אבי מכר את הפרה שלו לגוי, ועכשיו הוא רוצה לקנות אותה בחזרה. כמה הוא צריך לשלם?

גובה הקנס למוכר בהמה או עבד לגוי

- בסוף הדף הקודם הגמרא ניסתה להוכיח מהברייתא של רבי יהודה שאסור למכור לגוי בהמה לוולדות שלה. הגמרא דוחה את הניסיון: כי הקנס נאמר על העובר שכבר קיים, וכן מדויק מהלשון "דמיו".
 - הגמרא מעירה שהברייתא מסייעת ל**ריש לקיש**, שאמר שהמוכר בהמה גסה לגוי – קונסים אותו לקנות אותה בחזרה, אפילו בפי עשרה מהשווי שלה.
 - הגמרא שואלת: האם המספר עשרה מדויק? היא מנסה להוכיח ש"עשרה" מדויק, כי **רבי יהושע בן לוי** אמר שהמוכר עבד לגוי – קונסים אותו עד פי מאה. אם המספרים לא היו מדויקים, היו קונסים את אותו מספר בשניהם! אבל הגמרא דוחה את הניסיון: עבד שונה, כי בכל יום שהוא אצל הגוי הוא מתבטל ממצוות, ולכן הקנס עליו גדול יותר.
 - בגירסה אחרת **ריש לקיש** אמר שהמוכר בהמה גסה לגוי קונסים אותו עד פי מאה. הגמרא מקשה: הרי במסירת בהמה לגוי ב'קבלה', לגידול ולחלוקה בוולדות, נאמר "עד עשרה"! הגמרא מתרצת: במכירה הבהמה יוצאת ממנו לגמרי, ובקבלה היא חוזרת אליו.
 - גם כאן הגמרא שואלת: האם המספר מדויק? לפי הלשון הזאת, **רבי יהושע בן לוי** אמר שבעבד קונסים רק עד פי עשרה, ולכאורה "מאה" בבהמה לא מדויק, כי עבד שמתבטל ממצוות לא יהיה קל יותר!
 - הגמרא עונה שעבד שונה, כי מי שמוכר עבד לגוי – העבד יוצא לחירות ולא חוזר אליו. הגמרא מקשה: אם ההבדל הוא רק שהבהמה חוזרת אליו, היה צריך להוסיף רק עוד פעם אחת את השווי שלה (פי אחד עשר) שהוא הרויח שהיא חזרה, ולא עד פי מאה!
 - לכן הגמרא מסבירה אחרת: מכירת עבד לגוי היא דבר נדיר, ובדבר נדיר חכמים לא גזרו קנס כל כך גדול. ובשתי הלשונות לא הוכרע אם המספר מדויק.
2. לגוי יש חלק קטן מאוד בעגל של אורי, שעוד לא נולד. האם העגל יהיה פטור מבכורה?

המקור והשיעור של הפטור בשותפות גוי

- בסוף הדף הקודם ראינו מחלוקת בברייתא: שלדעת **רבי יהודה** שותפות גוי חייבת בבכורה, ולדעת **חכמים** – כל זמן שיש לגוי חלק, הבכור פטור. **רבי יהושע** אומר ששניהם דורשים את אותו הפסוק "קִדַּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל".
- **חכמים**: סוברים ש"בכור" לבד היה משמע אפילו חלק מבכור, והמילה "כל" מלמדת שהבכור קדוש רק כשכולו של ישראל.

- **רבי יהודה:** סובר ש"בכור" לבד היה משמע רק בכור שלם, והמילה "כל" מלמדת שאפילו אם רק חלק קטן של ישראל – קדוש.
- אפשרות אחרת להסביר היא, שלכולי עלמא "בכור" משמע רוב הבכור. לדעת **חכמים** "כל" בא להשלים לכולו, ולדעת **רבי יהודה** "כל" בא לגרוע, ואפילו חלק מועט קדוש.
- הגמרא **שואלת:** לדעת **חכמים**, כמה שותפות של גוי פוטרת מבכורה, ומביאה מחלוקת?
- **רב הונא אמר** אפילו רק באוזן. **רב נחמן מקשה:** הרי הכהן יכול לומר לגוי "קח את האוזן שלך ולך!", שהרי גם בכור בעל מום שייך לכהן!
- **רב חסדא אמר** שרק אם לגוי יש שותפות באבר שבלעדיו הבהמה נבלה (כמו הוושט או הקנה). שאז כביכול חייה בידו.
- **רבא אמר** גם באבר שעושה אותה טריפה. הוא חולק על רב חסדא בשאלה אם טריפה יכולה לחיות: לדעת **רבא** טריפה לא חיה, ולכן היא כאילו כולה של הגוי. לדעת **רב חסדא** טריפה חיה, ורק אבר שבלעדיו היא נבלה פוטר.
- החכמים בבית המדרש הציעו לפני **רב פפא**, **שרב חסדא ורבא** לא חולקים על **רב הונא**: אלא הוא מדבר על שותפות בבכור עצמו, והם על שותפות באם.
- אבל **רב פפא דוחה** את ההסבר: כמו שבבכור צריך "כל בכור", כך גם באם צריך "וכל מקנה תזכר" שכל המקנה כלומר האם שלך, ולכן אין הבדל, והם באמת חולקים.
- **מר בר רב אשי מקשה** על כולם: למה חלק של הגוי באבר חיוני פוטר את החלק של הישראלי? הרי לומדים מפסוק שנפלים קדושים בבכורה אף שהם לא בני קיימא, כמו שדורשים "פֶּטֶר שְׁגֵר בְּהֵמָה" (שגר שבתוך בהמה)! הגמרא **מתרצת** שבנפל אין חלק של חולין, ולכן הוא "כל בכור". כאן, כשיש בבכור חלק של הגוי, הוא מעורב בחולין ולא נקרא "כל בכור".
- הגמרא **מספרת שרבי אלעזר** לא הגיע לבית המדרש, ושאל את **רבי אסי** מה נאמר שם. **רבי אסי** סיפר **שרבי יוחנן אמר** בין השאר שאפילו שותפות של גוי באבר שבלעדיו יהיה בבהמה רק מום קל – פוטרת מבכורה. כדעת **רב הונא**, ולהוציא מדעת **רב חסדא ורבא**.

3. לכבשה של אלחנן נולד טלה בכור שנראה קצת כמו גדי. אפשר להקריב אותו?

שינוי במראה הבכור כמום

- **רבי יוחנן אמר** עוד על המשנה שרחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל – פטורה מבכורה. ואם יש בוולד חלק מהסימנים של אמו – הוא חייב בבכורה וניתן לכהן, אבל השינוי הוא מום קבוע, ולכן לא מקריבים אותו על המזבח, והכהן שוחט אותו מחוץ למקדש.
- הגמרא **מקשה:** מה החידוש של **רבי יוחנן**, שהשינוי במראה הוא מום? הרי כבר שנינו במשנה בהמשך המסכת, שטלה שהפה שלו דומה לפה של חזיר – זה מום!
- ואם תאמר שחזיר הוא מין שלא קדוש בבכורה, ועז היא מין שקדוש בבכורה – גם את זה שנינו: עין אחת גדולה ואחת קטנה היא מום, ובברייתא מפורש: גדולה כמו של עגל וקטנה כמו של אווז. אווז לא קדוש בבכורה, אבל עגל קדוש בבכורה, ובכל זאת זה מום. מכאן ששינוי הוא מום, ואין חידוש בדברי **רבי יוחנן**!

- הגמרא מתרצת שעין גדולה היא מום לא בגלל השינוי, אלא כי הבהמה נחשבת "שרוע" – שאחד האברים שלה גדול מהשני, וזה מום שכתוב בתורה.

○ הגמרא מנסה לחזק את התירוץ ממשנה שאומרת שבאדם כהן יש מומים נוספים על מומי הבהמה שפוסלים אותו לעבודה, כמו ששתי העיניים גדולות או ששתיהן קטנות, כי כתוב "אִישׁ אִישׁ מְזַרַע אֶהְרֶן", והכהן צריך להיות דומה לשאר בני האדם. אבל בבהמה זה לא מום. ואם עין אחת גדולה ואחת קטנה היא מום בגלל השינוי, גם שתיהן גדולות או שתיהן קטנות היו צריכות להיות מום! אלא ודאי שזה מום משום שרוע.

- הגמרא דוחה את הניסיון: כי באמת זה מום משום שינוי. אבל שתי עיניים גדולות או קטנות יכולות להיות בגלל שהבהמה שמנה או רזה במיוחד, ולא נחשבות שינוי. כשרק עין אחת גדולה – זה שינוי.

ובכל אופן בגלל האפשרות השניה להסביר גם משום שרוע, **רבי יוחנן** היה צריך לחדש ששינוי של רחל שילדה מן עז הוא מום.

4. רון מכר לגוי את האוזן של העגל שעוד לא נולד, כדי לפטור אותו מבכורה. יש בזה בעיה?

הפקעת בכורה בשותפות גוי

○ גיורת שאחיה הגויים מסרו לה בהמות לפטם ולהתחלק ברווח, שאלה את **רבא** אם הבכורות שלהן קדושים. **רבא אמר** לה שאין מי שחושש לדעת **רבי יהודה**, ששותפות גוי חייבת בבכורה, כלומר הבכורות פטורים.

○ **רב מרי בר רחל** היה מקנה לגוי את האוזניים של העוברים בעדר שלו, כדי לפטור אותם מבכורה, ובכל זאת נהג בהם איסור גיזה ועבודה כמו בבכור, ונתן אותם לכהנים. והמקנה שלו מת.

- הגמרא שואלת: אם הוא נהג בהם כמו בבכור וגם נתן לכהנים, למה הקנה אותם לגוי? הגמרא עונה: כדי שאם משהו יגזוז אותם או יעבוד בהם, הוא לא יעבור על איסור, כי אחרי ההקנאה הם חולין, ו**רב מרי** רק החמיר לנהוג בהם כמו בבכור. אם ככה, למה נענש? כי הוא הפקיע אותם מהקדושה שלהם.

- הגמרא מקשה: הרי **רב יהודה אמר** שמותר להטיל מום בבכור לפני שהוא נולד! הגמרא מתרצת: שהמום מוציא את הבכור רק מקדושת המזבח, אבל הוא עדיין ניתן לכהן. ההקנאה לגוי מוציאה אותו אפילו מקדושת הכהן.

- הגמרא מביאה הסבר אחר: **רב מרי** ידע להקנות לגוי קניין גמור, שהגוי נותן לו כסף. אבל אנשים אחרים ראו, ועשו כמוהו בדיבור בלבד, כי חשבו שזה דבר של מה בכך. ככה הם נכשלו, ובכור גמור נחשב אצלם חולין.

○ בסוף הדף מתחילה משנה חדשה שאומרת שכהנים ולויים פטורים בקל וחומר – אם הם פטרו במדבר את הבכורות של ישראל (לכאורה מדובר בפטרי החמורים), ודאי שהם פוטרים את הבכורות של עצמם. בדף הבא הגמרא מבררת על איזה פטור מדובר ומה בדיוק הקל וחומר.